

POROČILO O ODDAJI UTRIP 15.1.

V varuhov nabiralnik je prispelo 339 odzivov na oddajo Utrip, ki je bila na sporedu TV Slovenija 1 v soboto, 15. januarja. Avtor oddaje je bil Jože Možina. Objava vsebine je sprožila val pritožb, sledil pa je predvsem val pohval vsebini in sporočila podpore avtorju ter odzivanje na javno polemiko o programski vsebini in dogajanju, povezanem z njo.

1 ODZIVI GLEDALCEV

Pritožniki so med drugim menili, da programska vsebina potvarja zgodovino, da pristransko in zavajajoče prikazuje zgodovinska dejstva in posnetke, da vsebina razdvaja in je v neskladju z zasnovo oddaje (komentiran tedenski pregled dogajanja v Sloveniji).

Gledalci, ki so hvalili vsebino, so med drugim menili, da so bila objavljena dejstva in resnica, da objava vsebine prispeva k pluralnosti in uravnoveženosti programa javne televizije. Pozivali so, naj se avtorja oddaje zaščiti.

Iz primerov kritičnih odzivov:

»Novinar, kot že mnogokrat, potvarja zgodovino in povečuje izdajalce v času NOB. Ne razume kronološkega sosledja, saj navaja razloge, ki se bodo v določenem zgodovinskem trenutku šele zgodili. Nestrokovno, nelogično in pristransko. Sramotno!« (T. V.)

»Napačne informacije glede Dražgoš. Revizionizem. Zaničevanje partizanstva.« (J. M.)

»Nimam nič proti razkrivanju resničnih informacij, tudi kar se tiče komunističnega režima, a interpretacijo g. Možine obsojam in menim, da ji ni mesta na nacionalni RTV.« (T. J.)

»Avtor prispevka je na vsak način hotel očrtni partizanski boj proti okupatorju in je spominsko slovesnost padlim žrtvam označil za proslavo tragedije, ki se je zgodila v vasi, kar je očiten primer neetičnega poročanja. Partizane, ki so se borili za svobodno Slovenijo, je prikazal kot sovražnike, ki so krivi za smrt vaščanov. Vaščane so pobili vendar Nemci! Tisti Nemci, ki so hoteli nas Slovence zaslužjiti. Hkrati je gospod Možina predstavil bivšega predsednika Kučana kot komunist (čeprav je bil prvi predsednik naše demokratične države!) in potem komunizem postavil ob bok nacizmu in fašizmu kot zločinski sistem. Na ta način je storil veliko krivico gospodu Kučanu in tudi Luki Mescu, ki ga je omenil v povezavi s komunizmom.« (T. M.)

»Enostransko in ultra desničarsko poročanje v oddaji, ki je namenjena tedenskemu pregledu dogajanja v Sloveniji.« (Z. W. K.)

»V oddaji Utrip ste to soboto promovirali idejo, da za nasilje ni kriv nasilnik (nemške okupatorske enote, ki so pobile nedolžne vaščane), temveč partizani. To je tako patološka ideja, da si tega ne bi smeli privoščiti. Je v popolnem nasprotju z načeli antifašizma, ki ga je Evropa po koncu druge svetovne vojne sprejela kot skupno osnovo.« (K. L.)

»Oddaja Utrip je bila do prejšnjega tedna korekten pregled domačega dogajanja v tednu, ki se je iztekal skozi oči vsakič drugega novinarja. V zadnji oddaji Utrip pa je opazen očiten zdrs profesionalnosti, mogoče vsebuje celo elemente hujskaštva. Oddaja ni več pregled tedna, ampak so izbrani samo nekateri dogodki in veliko arhivskih posnetkov, ki so uporabljani za prikaz osebnega mnenja novinarja kot edine resnice. Poleg tega obravnava določene osebe (politike), ki temu novinarju očitno niso všeč, na izrazito poniževalen način.« (M. K.)

»Trditev, da so bili partizani krivi/odgovorni za civilne žrtve Dražgoš – v kar vodi naracija Jožeta Možine v Utripu – je sprevržena. Z vsem spoštovanjem do vaščanke Dražgoš, ki je to misel nekoč pred kamero izrekla in tudi z vsem spoštovanjem do njenega mnenja in bolečine – to še vseeno ne more biti zgodovinska sodba /.../

Tudi v nadaljevanju Utripa želi Jože Možina vsiliti 'resnico', da je bilo partizansko gibanje nevarno za civilno prebivalstvo (ne, osnovna nevarnost je bila okupacija) in da prikazuje deleže civilnih žrtev med vojno in to utemljuje s tem, da je bilo civilnih žrtev v Franciji manj kot odstotek, v Sloveniji pa je bilo 6,7% žrtev med civilisti. Sicer je vizualizacija te pasaže obupna – slika posnetka iz Power Point prezentacije je grafično neuskkljena z ostalo grafijo – vsekakor pa ni jasno, zakaj se prikazujejo še civilne žrtve Norveške, ker se referenca na Kvislingovo vlado ponuja sama po sebi. Primerjati položaj Slovenije in Francije med drugo svetovno vojno v argumentaciji, 'zakaj pa nismo delali tako, kot Francozi' je nov prispevek sprevrženosti. Francoski odpor pod vodstvom Charlesa de Gaulla je imelo ves čas podporo Velike Britanije in kolikor znamo zgodovine, so se 6. 6. 1944 v Francijo izkrcali zavezniki in potem skupaj s francoskim odporniškim gibanjem osvobodili Francijo. Na področje Slovenije in Jugoslavije se ni izkrcala nobena zavezniška sila. V Srbijo je prišla leta 1944 Rdeča armada, k nam pa ni prišel nihče pomagat. Če bi francoske in slovenske žrtve primerjal nekdo brez znanja zgodovine in bi to primerjavo počel nekje za šankom, to ne bi bilo hudo. Če pa nekdo, ki ima doktorat iz zgodovine, primerja zgolj število žrtev, pri tem pa zanemari zelo različna izhodišča in pogoje upora proti okupatorju, je pa to samo zavržno. To, kar nam je v soboto 15. 1. 2022 nima veliko zveze ne z zgodovino in ne z novinarstvom. Ima pa vso zvezo s politično agendo, ki želi na vse možne načine relativizirati antifašistično gibanje. Skratka, agenda, ki želi relativizirati vrednostne temelje našega kontinenta in Evropske unije, ki je zgodovinsko vrednostno utemeljena na antifašizmu. Zaradi tega to, kar je naredil Jože Možina, ne spada v profesionalno novinarstvo, spada pa med ceneno politično propagando. Ki je nekdo, ki je uslužbenec javnega zavoda RTVSLO ne bi smel početi.« (J. D.)

»Avtor v Utripu med drugim prikaže posnetek treh predstavnikov SD, kako polagajo venec pred 'spomenikom revolucionarja Kidriča'. To je pravzaprav edini podatek o dogodku, poleg njegovega komentarja, da 'tile koraki nazaj v preteklost vrha SD-ja niso ravno v smeri prihodnosti'. Glede na to, da Utrip običajno obravnava aktualne dogodke, nastane vtis, da je bil venec položen v istem tednu, kar zares zbudi začudenje. Gre res za politično idolatrijo stranke SD? Začudenje me je vodilo do brskanja po spletu, kjer sem ugotovila, da gre za dogodek iz leta 2020 in da je šlo za 75. obletnico ustanovitve prve slovenske vlade. To daje dogodku seveda povsem drug pomen. Če bi gledalec poznal ta podatek, bi se nedvomno začudil objavi tega posnetka v pregledu aktualnega političnega utripa in bi prepoznal tendencioznost objave. Ko pa avtor dogodek samovoljno premakne v aktualnost s tem, da posnetku ne pripiše datuma, ustvari povsem nov kontekst, ki je zavajajoč, lažniv. Ne verjamem, da se avtor, ki je celo zgodovinar, tega ni zavedal.« (Š. F.)

Odzivi podpore avtorju in vsebini:

»Sobotni Utrip je po mojem mnenju prikazal širši oz. celotni slovenski javnosti realno podobo Dražgoške "bitke", stanje v sodstvu in družbi.« (T. R.)

»Sobotni utrip je bil radikalen odmik od enostranske komunistične propagande, ki jo slovenski javnosti, brez vsake distance, vsiljujete na RTV SLO, čeprav se razglašate za javen in nepristranski medij in k čemur vas zavezuje tudi Statut in zakonodaja. Proti temu že leta neuspešno protestiramo demokratični državljani Slovenije. Tovrstni politični pritiski in napadi na novinarsko svobodo, zlasti s strani ponosne naslednice totalitarnega režima, so nedopustni. « (N. M.)

»Vse, kar je bilo povedanega, je podprto z dokumenti in izjavami preživelih. Taka je pač zgodovina in s tem bomo morali živeti. Tudi, če je za nekatere težko.« (A. K.)

»Javni zavod RTV Slovenija je bil s tem prispevkom v službi vseh nas. Pritiski leve politične opcije na novinarja Jožeta Možina so nedopustni.« (J. P.)

»Izražam vso podporo poskusom RTV, da postane resnicoljubna. Še posebej pa podpiram dr. Jožeta Možina. In mogoče tudi druge novinarje, ki bodo želeli poročati resnicoljubno. Prav zaradi neuravnotežene obravnave resnic se je veliko gledalcev in poslušalcev odločilo ignorirati programe rtv. Zaščitite g. Možina pred napadi.« (N. M.)
»V svojem imenu in v imenu mojih staršev in po vojni izvensodno umorjenih Slovencev, izrekam polno podporo g. dr. Jožetu Možini in računam tudi na Vašo podporo objektivnemu poročanju tudi v prihodnje. Hvala!« (D. B.)

»Zakaj tako buren odziv, se sprašujem, ob tem, da nihče ne navaja katera izjava avtorja prispevka ni resnična?« (M. M.)

»Dražgoška bitka januarja 1942 zaradi 41 zverinsko pobitih domačinov in devetih padlih partizanov zasluži pietetni spomin. Ne prof. dr. Metod Mikuž, ne prof. dr. Tone Ferenc kot njegov naslednik na prvi jugoslovanski katedri za novejšo zgodovino, ki je vključevala tudi proučevanje partizanskega boja in revolucije, boja pri Dražgošah nista zanikala. Označevala sta jo kot spopad s tragičnimi posledicami tako za partizansko gibanje kot tamkajšnje civilno prebivalstvo. Bila je posledica vojaškega neznanja in podcenjevanja okupatorjeve moči ter njegove izurjenosti v frontalnem boju. Mednarodno je nanjo vplivala predvsem zaustavitev nemškega prodora pred Moskvo ter pričakovanje bliskovite sovjetske protiofenzive in bližnje končne zmage. Ta naj ne bi zgolj končala nemško okupacijo pri nas, ampak naj bi prinesla in utrdila tudi nov družbenopolitični sistem. Za to se je zavzemal tudi takratni poveljnik partizanov v Dražgošah.

Zgodovinsko društvo se ne vtika v potrebe političnih manipulacij predvolilnega časa, ampak najostreje protestira zoper nadaljevanje protiznanstvene histerije za potrebe dnevne politike. Ne žrtve II. svetovne vojne, ne tudi zadnje povezane z epidemijo Covid-19, tega ne dovoljujejo. Takšno ravnanje je najhujša manifestacija antihumanizma in totalitarizma v najbolj primitivni obliki. Dr. Jože Možina je po vseh pravih znanosti doktoriral iz zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Z napadi nanj se ne obračunava samo z ustanovo, ki mu je doktorat podelila, ampak z vsemi, ki si prizadevajo za spoštovanje znanstvenega dela in znanstvenih spoznanj. Če ima kdo protiargumente in dokaze, da pričevalci lažejo, naj to stori na običajen in dostojen način z navajanjem nasprotnih dejstev!« (Slovensko zgodovinsko društvo za novejšo in sodobno zgodovino)

»V zadnjem času se vrstijo številni javni napadi na kolega dr. Jožeta Možina ter zahteve po ukinitvi njegovih oddaj in cenzuriranju avtorja, še zlasti po njegovi oddaji Utrip (15. 1. 2022). Sam menim, da nas zgodovinske teme morajo zanimati in smo jih na RTV Slovenija tudi dolžni vključevati v program, saj so temelj, na katerem stojimo ter učna baza velikih dosežkov in velikih napak (čeprav se iz njih bolj malo naučimo...). Krilatica, da naj gledamo samo naprej v prihodnost in pustimo preteklost, je zgolj manever tistih ljudi, ki jim konkretni zgodovinski dogodki ne ustrezajo ali jim niso v ponos.

Glede Dražgoš – ne bom se spuščal v vzročnopolitičnost dogodkov in v to, kaj bi bilo, če bi bile takratne odločitve v medvojnih Dražgošah drugačne. Dejstvo pa je, da so nastradali nedolžni civilisti in svojci žrtev so bili po vojni izključeni iz tega, kako bodo pokopane (z vaškega pokopališča so jih proti njihovi volji prekopali v skupno grobnico brez navedbe imen) in kako se bo ohranjal spomin na njih (pietetni spomin na tragedijo brez dnevnopolitičnine agitacije, tako v preteklosti kot danes)... In to je bilo osrednje Možinovo sporočilo v aktualnem Utripu, ki v oddaji ni degradiral partizanskega narodnoosvobodilnega boja kot takega, kritičen pa je bil do konkretnih odločitev, ki so vodile v dražgoško tragedijo.« (A.D.)

2 ODZIVI AVTORJA ODDAJE IN V. D. ODGOVORNE UREDNICE

Varuhinja je za pojasnilo glede vsebine prosila v. d. odgovorne urednice Jadranko Rebernik in avtorja oddaje Jožeta Možina.

Oba je dodatno prosila še za pojasnilo, zakaj je bil v oddaji, ki je »pregled tedenskega dogajanja«, umeščen velik delež netedenskega dogajanja, pa tudi, zakaj posnetki iz arhiva niso bili označeni z datumom prvotnega predvajanja.

Odgovora v. d. odgovorne urednice informativnega programa ni prejela.

Avtor oddaje dr. Jože Možina je odgovoril: »Ko zmoti vsebina, ki ji glede verodostojnosti ni moč oporekati, potem pridejo do izraza taka vprašanja, kot jih spodaj navajate. Ker v nobenem elementu komentarja ni šlo za manipulacijo, lahko na vprašanje, bolj opazko, odgovorim le z javno objavljenim konceptom oddaje Utrip na naši spletni strani <https://www.rtvsl.si/tv/oddaja/94>, ki se med drugim glasi: **»Utrip je odmevna komentatorska tedenska oddaja informativnega programa. /../ V oddajo so si utirala pot alternativna politična razmišljanja, informacije in slikovno gradiva, ki v drugih oddajah niso dobili prostora. Utrip je postopno postal izrazito avtorska oddaja s subjektivnim pogledom na najpomembnejše dogodke minulega tedna v Sloveniji.**

Ustvarjalci imajo pri pripravi oddaje kar največjo ustvarjalno svobodo ter z različnimi in inovativnimi pristopi ohranjajo svežino oddaje že več kot 30 let.«

Prosim, da s tem seznanite zainteresirane gledalce.«

3 MNENJE VARUHINJE

3.1 O skladnosti z vsebinsko zasnovo

Po ogledu oddaje sem najprej presojala, ali ustreza vsebinski zasnovi oddaje Utrip. Ta je »oddaja Informativnega programa z najdaljšo tradicijo. Nastala je leta 1988, kot redni tedenski pregled notranjepolitičnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih dogodkov v državi, ki je bila takrat še Jugoslavija. V oddajo so si utirala pot alternativna politična razmišljanja, informacije in slikovni materiali, ki v drugih oddajah takratnega Informativnega programa še niso uspeli ugledati luči sveta. UTRIP, ki je zdaj že polnoleten, si je postopno izboril prostor izrazito avtorske oddaje in subjektivnega pogleda na najpomembnejše dogodke minulega tedna. Ustvarjalci imajo pri pripravi oddaje kar največjo ustvarjalno svobode.«

Za namene preverjanja odstopanja Utripa 15.1. 2022 sem opravila tudi primerjavo vsebinske zasnove z ostalimi Utripi zadnjih tednov (od 1.1. do 29.1. 2022). Vseh pet oddaj je sledilo zapisani vsebinski zasnovi. Utrip 15.1. **v večini elementov od vsebinske zasnove ni odstopal, odstopal pa je v delu, ki pravi, da je to tedenski pregled dogodkov v državi.** Utripi 1.1., 8.1. in 29.1. so se osredotočili na dogajanje preteklega tedna, Utrip 22.1. je dogajanje preteklega tedna prepletel z nekaj starimi dogodki, v Utripu 15.1. pa je bilo teh **največ**. Ker je enega od dogodkov preteklega tedna – spominsko svečanost v Dražgošah – avtor dopolnil z dodatnimi podatki in z arhivskimi pričevanji o dogajanju v Dražgošah med drugo svetovno vojno, je **sorazmerno manjši** del oddaje ostal **za pregled ostalega tedenskega dogajanja** v državi, čemur je oddaja namenjena.

3.2 O žanrski skladnosti

Ker je oddaja Utrip žanrsko opredeljena le posredno, z vsebinskim opisom, sem njena žanrska odstopanja presojala tudi s primerjavo vseh petih januarских Utripov. Vsi so imeli elemente poročila o dogajanju v preteklem tednu, vsi so imeli poudarjene elemente komentarja, vsi tudi (bolj ali manj poudarjeno) narativnost. Vsi so imeli poudarjen avtorski nabor dogodkov tedenskega dogajanja, avtorski izbor glasbe in avtorski slog veznega besedila, avtorsko dramaturgijo in bolj ali manj stilno zaznamovana jezikovna sredstva. Vse to so **elementi interpretativnih žanrov**, ki so v oddaji, ki jo vsebinska zasnova žanrsko umešča v interpretativno zvrst, ne samo dovoljeni, temveč tudi zaželeni. Utrip 15.1. je imel, v primerjavi z ostalimi štirimi Utripi, zelo malo elementov poročila in več elementov komentarja in naracije, v prvem delu pa je imel tudi **elemente dokumentarne oddaje**. **V tem delu je oddaja žanrsko odstopala od ostalih oddaj Utrip, v ostalem (da je vsebovala elemente komentarja in naracije), je spoštovala žanrske značilnosti.**

3.3 O spoštovanju Poklicnih meril in načel novinarske etike v programih RTV Slovenija

Pri vključevanju starih posnetkov, vezanih na Dražgoše, pa tudi drugih posnetkov iz dokumentacije oziroma arhiva, je oddaja **kršila točki 9.6. in 9.10 Poklicnih meril in načel novinarske etike**, ki govorita o uporabi gradiva iz dokumentacije in arhiva ter določata, da mora biti **arhivsko gradivo jasno označeno** ali identificirano tako, da je razvidno, da ne gre za sveže posnetke.

Glavni očitki gledalcev oddaji so bili, da je avtor v njej potvarjal zgodovinska dejstva. Navajanje (po njihovem mnenju pravih) zgodovinskih dejstev pa je bila obenem tudi rdeča nit odzivov s podporo oddaji. Kar je gledalce bodisi zmotilo, pretreslo in šokiralo, bodisi razveselilo, torej ni bil žanr oddaje, niti to, da je avtor oddaje dogajanje komentiral, temveč navedbe, s katerimi je **utemeljil komentar**. Te navedbe so bile za ene manipulacija, za druge resnica. Glede tega **varuhinja pravic gledalcev lahko presoja samo to, ali je avtor komentar podkrepil z logičnimi utemeljitvami ali dejstvi, kar je po novinarskih standardih dolžan storiti - kar je storil -, nima pa ne ustreznega znanja niti pristojnosti, da bi preverila, ali te utemeljitve ali dejstva držijo.**

Izjemno velik odziv gledalcev (tako tistih, ki so se nad oddajo pritožili, kot onih, ki so jo podprli) kaže, da je oddaja izpostavila **temo, o kateri v družbi ni soglasja**. RTV Slovenija je kot javni medij dolžna odpirati tudi takšne teme, vendar jih morajo avtorji nasloviti še **posebej tenkočutno in celovito**. **Oddaja, ki je namenjena pregledu tedenskega dogajanja**, med katerim je izpostavljena tema samo eden od dogodkov, **tega ne omogoča, ker je prekratka in ker ni zasnovana tako, da bi omogočila natančno, nepristransko, verodostojno in celovito predstavitev teme**. Zato menim, da **žanrsko oddaja Utrip za temo, ki je tako zelo razdvojila gledalce, ni primerna**, temveč bi bilo to temo **primerneje obdelati v žanru preglednega televizijskega članka ali okrogle mize**, ki sta časovno mnogo daljša, vključita širši obseg mnenj in tematiko predstavita uravnoteženo in celovito.

V presojo oddaje Utrip 15.1. sem vključila tudi primerjavo z oddajami Utrip od 1. 1. do 29.1. 2022. Prva dva razloga za primerjavo sem navedla v uvodu: zaradi presoje, ali predstavlja Utrip 15.1. odmik od istoimenskih oddaj v januarju glede vsebinske zasnove in žanrskih značilnosti. Tretji razlog je **točka 5.7 Poklicnih meril** in načel novinarske etike v programih RTV Slovenije, vezana na žanr komentar, ki zaradi subjektivnosti komentarja in možnih zlorab zaradi te subjektivnosti, RTV Slovenija nalaga dodatne obveznosti: »Ker subjektivna mnenja temeljijo na določenih, velikokrat tudi parcialnih dejstvih, morajo uredniki zagotoviti, da bodo zasnove in vsebine komentarjev čim bolj pluralne.« Zato presojo oddaje, ki ima žanr komentarja, ni dovolj opraviti samo na ravni ene oddaje, temveč širše, v daljšem obdobju, v katerem se zvrsti več komentarjev. **Januarske oddaje Utrip zahtevo po pluralnosti izpolnjujejo**: oddaje so pripravili različni avtorji, v oddajah so zavzemali zelo različna stališča in dajali poudarke različnim temam in dogodkom.

4 PRIPOROČILO UREDNIŠTVU

Uredništvu priporočam, da opravi notranjo razpravo o **doslednem označevanju arhivskih posnetkov v tedenskih oddajah** ter o doslednejšem **spoštovanju koncepta oddaje Utrip** (da je pregled tedenskega dogajanja). Priporočam tudi razmislek o (ne)primernosti določenih žanrov ali oddaj za občutljive teme, ki zahtevajo celovito in tenkočutno obravnavo.

5 MNENJE O ODZIVIH

Ob koncu dodajam še mnenje o odzivih. Kot varuhinja pravic gledalcev zelo pozdravljam in podpiram vse odzive, saj izrekanje mnenj, pohval in še zlasti kritičnih pripomb gledalcev prispeva k izboljševanju programov RTV Slovenija in k dialogu v širši družbi. Povzetke pripomb bom zbrala tudi v mesečnem poročilu, ki ga posredujem uredništvu, vodstvu RTV Slovenija in Programskemu svetu RTV Slovenija. Zagovarjam pa tudi stališče, da morajo biti vsi odzivi spoštljivi in argumentirani, kritične pripombe pa usmerjene v posamične zdrse ali napake, nikakor pa ne v osebne diskvalifikacije.

Na oddajo Utrip 15.1. 2022 sem prejela 339 različnih odzivov, s tem poročilom pa odgovarjam vsem.

Marica Uršič Zupan

Varuhinja pravic gledalcev, poslušalcev, bralcev in uporabnikov RTV vsebin